

Taryhyň iň uly ýer titremesi

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Taryhyň iň uly ýer titremesi TARYHYŇ IŇ ULY ÝER TITREMESI

Täze geçirilen barlaglar 20 metrlik äpet tolkunlaryň ilatly ýerleri ýer bilen ýegsan edendigini görkezdi.

Tsunamileriň 80%-niň Ýuwaş okeanynda emele gelyändigigi mälim. (Pixabay)

Arheologlar adamzat taryhynyň iň uly ýer titremesiniň yzlaryny tapdy.

Täze barlaglar sekiz müň km-lik tsunaminiň döremegine we adamlaryň müň ýyla golaý wagt golaý-goltumdaky kenarýaka ýerlerden gaça durmagyna sebäp bolan 9.5 ballyk megasarsgynyň bolandygyny ýüze çykardy.

Salgylanýan tapyndylar ýer titremesiniň mundan 3 müň 800 ýyla golaý wagt ön tektoniki gatlagyň döwürmegi netijesinde häzirki Çiliniň demirgazygynda emele gelipdir.

Ýer titremesiniň yzysüre emele gelen tsunami 20 metr belentlikdäki tolkunlary döredipdir. Tolkunlaryň Täze Zelandiýa çenli baryp ýetendigi we bu ýerde ýüzlerçe kilometr içine awtoulagyň ululygynda harsañ daşlary zyňandygy çaklanýar.

Häzire çenli anyklanan iň uly ýer titremesi ýene Çiliniň günortasynda 9.4 bilen 9.6 ball aralykdaky Waldiwiýa ýer titremesidi. 1960-njy ýylda emele gelen we 6 müň adamyň ölümüne sebäp bolan bu sarsgynda ýer gatlagynyň döwürmeleri 800 kilometre çenli uzady.

Ýöne 6-njy aprelde «Science Advances» ylmy-populýar žurnalynda çap edilen ylmy-barlag işinde täze anyklanan gadymy megasarsgynyň has güýçli bolandygyny ýüze çykardy. Maglumatlara görä şol sarsgynda ýer döwürmesi müň kilometre çenli uzapdyr.

Waldiviýa ýer titremesi ýaly bu gadymy ýer titremesi-de dünýäniňniň gadymy sarsgyn görnüşijden «megamündürme» sarsgynydy. Şeýle ýer titremeleri dünýäniň tektoniki gatlaklarynyň biri beýlekisiniň astyna girmäge mejbur bolanda emele gelýär.

Gürrüňi gidýän äpet ýer titremesiniň galyndylary Çiliniň Atakama çölüniň jümmüşinde adaty kenaryaka sebitlere mahsus kert gaýa bölekleriniň, deňiz gabyklarynyň we süňkleriň tapylmagy bilen ýüze çykdy.

Angliýanyň Southampton uniwersitetiniň geology we ylmy işiň şärikdeş awtory Jesus Goff «Deňizde we çöketliklerde ýaşayan köp sanly janly-jandaryň galyndylaryny tapdyk» diýdi: «Özem bularyň hemmesini deňiz derejesinden kán-kán belentlikde tapdyk. Ep-esli «ýol söküp» gelendiklerini göz önüne tutsaň, onda bularyň ýeke tupanyň güýji bilen şu ýere zyňylmajagyna düşündik.

Gürrüňi gidýän galyndylary deňizden şunça aralyga zyňanyň nämedigune has gowy göz ýetirmek maksady bilen radiocarbon seneleme tilsimi ulanyldy.

Çiliniň demirgazyk kenarynyň 600 km-lik meýdanynda aýry-aýry ýedi ýerde geçirilen gazuw-agtaryş işlerini geçiren barlagçylar içerä zyňlan zatlaryň mundan 3 müň 800 ýyla golaý wagt öň şu ýagdaýa düşendigini anyklady.

Gazuw-agtaryş işleriniň geçirilen meýdanynda gadymy adamlara degişli daş diwarlaryň bölekleri-de ýene bir taraplaýyn subutnamany emele getirdi. Daş duwarlar tsunaminiň zarbyndan gysarypdyr. Käbirleri yza uzap, deňize tarap öwürlipdir. Bulam tsunaminiň gaýtgyn müddetine yşarat edýär.

Goff: «Ol ýerde ýerli ilata degişli hiç hili yz galmandyr» diýdi: «Arheologik işlerimiz köpçüligiň tsunamileriň baryp ýetip bilmejek ýerlerine süýşmegi bilen birlikde uly sosial oňsuzlygyň dörändigini görkezdi».

Çağla ÜREN.

Çarşenbe, 20.04.2022 ý. Taryhy makalalar